

8. **Ярошенко О.М.** Питання розвитку навичок читання з аркуша (на матеріалі творів українських композиторів) / Навчальний посібник для студентів музичних відділень вищих педагогічних закладів. - Київ, 2000. – 373 с. нот. приклади.
9. **Ярошенко О.М.** Питання формування музичної культури особистості в процесі читання нот з аркушу / Педагогіка вищої середньої школи: Зб. наук. праць №16. – Спеціальний випуск: Мистецько-педагогічна освіта (теорія, методи, технології) – 2006 Частина 2/ Редкол.: Буряк В.К. (гол. ред.) та ін. – Кривий Ріг: КДПУ, 2006. – С. 330-336.

УДК 378.14:786.2

Ролінська О.Г.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗА ЕВРИСТИЧНИМ ТИПОМ ДІЯЛЬНОСТІ

В статье рассмотрены возможности фортепианной подготовки студентов по эвристическому типу обучения. Раскрыты разнообразные формы занятий, которые содержат большой потенциал эвристического развития.

Ключевые слова: фортепианная подготовка, эвристическая деятельность, формы обучения.

Успішність впровадження евристичних прийомів до процесу фортепіанного навчання потребує визначення оптимальних форм взаємодії викладачів і студентів. Дослідницький пошук ми зосередили на модифікації вже існуючих і розробці нових форм організації евристичної діяльності. Запропоновані форми розраховано на індивідуальні, а також групові і колективні заняття. Індивідуальне навчання – основний спосіб фортепіанної підготовки студентів. Групові і колективні заняття вважаємо хоч і корисними, але додатковими.

Евристичне навчання в самому узагальненому вигляді можна представити як комплекс таких взаємозалежних компонентів:

- Формування здатності постановки евристичної проблеми;
- Актуалізація знань, досвіду евристичної діяльності;
- Підведення підсумків, оцінка результатів евристичного пошуку.

Відповідно до визначених компонентів в нашому дослідженні добирались форми навчання. Зауважимо, що абсолютного розмежування форм за компонентами не може бути. Евристичний урок або заняття, маючи певне призначення, спрямування, може задіювати, «вбирати» різні елементи навчання. Отже, запропонована нами регламентація носить до певної міри умовний характер, її використано з метою упорядкування нашого дослідницького пошуку.

Для розвитку здатності студентів ставити евристичну проблему педагогічно доцільним є застосування «Уроку евристичного діалогу» і «Арт-конференції».

Урок евристичного діалогу з мистецьких питань проводиться таким чином, щоб засвоєння фортепіанних умінь і навичок відбувалось в процесі постановки питань і відповідей між викладачем і студентом, а знаходження і усвідомлення потрібних прийомів фортепіанного навчання виступало як результат вирішення евристичної проблеми.

Кожен із різновидів роботи на уроці фортепіано містить безліч проблем. Засобами евристичного діалогу викладач стимулює студента до їх пошуку, визначення. Наведемо приклад створення і застосування евристичного діалогу при опрацюванні “tempo rubato”.

Викладач: «Що таке tempo rubato? В чому його сутність?»

Студент: «Не знаю (забув, не використовував раніше)»

Викладач демонструє на інструменті звучання музичного фрагменту у рівномірному темпі і tempo rubato, далі пропонує студенту шляхом постановки запитань з'ясувати сутність tempo rubato.

Викладач: «Тепер ставте мені запитання, для того, щоб усвідомити виразні можливості *tempo rubato*.»

Студент: «Яку виконавську мету Ви переслідувати, виконуючи фрагмент у різних темпах?»

Викладач: «Хотів продемонструвати виразні можливості *tempo rubato*. Ви відчули різницю?»

Студент: «Дійсно, різницю дуже чутно. Але для чого слугує *tempo rubato*? Можливо, Ви хотіли досягти свободи виконання?»

Викладач: «Певною мірою так. Але це не повна відповідь. Який образний характер музики було досягнуто за допомогою *tempo rubato* ?»

Студент: «Можливо, Ви хотіли підкреслити примхливість, трепетність, мінливість звучання?»

Викладач: «Вірно! Отже, *tempo rubato* – засіб, що допомагає досягти свободи виконання, засіб, що сприяє вираженню певного емоційного стану».

В процесі дослідження було визначено засоби спонукання студентів до евристичного діалогу в процесі проведення індивідуальних занять з навчання гри на фортепіано:

1.Неповне розкриття проблеми. Педагог викладає матеріал таким чином, щоб певні моменти, частини пояснень, розповіді залишились нез'ясованими. Такий же спосіб може характеризувати виконавський «показ». Викладач не повністю демонструє характер виконання твору, лишаючи простір для творчої уяви студентів, для виникнення у нього запитань.

2.Навмисне допущення помилки викладачем у поясненнях чи демонстрації твору. Явна, очевидна помилка викликає питання у студента. Завдання викладача – підтримати діалог у евристичному контексті, дати можливість студенту усвідомити проблему.

3.Застосування зіставлень. Викладений матеріал має містити суперечливі думки, різне образне тлумачення тієї самої або подібної теми в творах мистецтва.

Арт-конференція – колективна форма евристичного заняття, яка може мати місце як в позааудиторній роботі, так і на лекціях із запропонованого нами спецкурсу.

Мета проведення арт-конференції – активізувати евристичне мислення студентів, спонукати їх до постановки евристичних проблем. Узагальнена схема проведення арт-конференції полягає в наступному. Викладач називає тему заняття, пов'язану з фортепіанним мистецтвом, методикою викладання фортепіано та методикою використання фортепіано у музично-виховній роботі загальноосвітньої школи. Студентам, присутнім на конференції, пропонується сформулювати питання відповідно до визначеної теми і поставити їх перед викладачем, який занотовує висунуті питання і потім дає відповіді на них, намагаючись логічно, послідовно «вплести» їх у цілісний текст доповіді.

Педагогічна ефективність арт-конференції зумовлюється рядом моментів. По-перше, студенти в силу створених умов залучаються до активного евристичного пошуку. Щоб поставити питання, їм необхідно не тільки глибоко проникнути у проблему, а і побачити її невідомі грані. Сам процес формулювання питань теж спонукає студентів до евристичного мислення – адже треба поставити питання таким чином, щоб відповідь на нього не була очевидною, не «проглядала» крізь питання. По-друге, студенти в процесі проведення арт-конференції отримують можливість переконатись у творчих можливостях викладача, його професійній ерудиції. Дати змістовну відповідь на раніше невідомі питання зможе той, хто вільно володіє матеріалом, має високий рівень компетентності, а, головне, взмозі творчо оперувати знаннями, миттєво упорядковувати їх виклад у певну логічну послідовність.

Педагогічно значущим у проведенні арт-конференції є наявність ігрового моменту. Студенти охоче переймаються завданням сформулювати складне питання, знайти проблему там, де інші її не бачать і, в решті решт, поставити у складне становище викладача.

З метою актуалізації знань, евристичного досвіду студентів, формування у них евристичних прийомів діяльності пропонуємо застосовувати такі форми організації взаємодії

між викладачем і студентом: «Евристичний індивідуальний тренінг» і «Дискусивний форум».

Евристичний індивідуальний тренінг, як свідчить назва, застосовується в процесі індивідуальних занять. Впровадження цієї форми навчання передбачає цілеспрямоване вправлення студентів у різновидах евристичної діяльності. Основний засіб – вирішення «відкритих» завдань, тобто таких, що не мають однозначного вирішення. Важливо, щоб подібні завдання виконувались систематично, щоб студенти мали можливість зануритись у творчий процес.

В процесі проведення індивідуальних занять виникає можливість підібрати або модифікувати завдання відповідно до творчого потенціалу кожного студента. Кожен із різновидів фортепіанного навчання, що містить можливості застосування прийомів евристичної діяльності, має бути адаптований також до індивідуального рівня фахової підготовки студента, ступеню розвитку його музичних здібностей. В процесі дослідження було розроблено комплекс завдань з індивідуального евристичного тренінгу, які б передбачали поступове ускладнення і стосувались основних різновидів фортепіанного навчання.

Редагування нотного тексту:

1. Порівняти різні редакції нотного тексту і розробити власну. (Для студентів більш низького ступеню евристичного розвитку).

2. Самостійно створити редакцію нотного тексту незнайомого твору сучасного композитора. (Для більш розвинутих студентів у евристичному плані)

Підбирання «за слухом».

1. Підібрати на фортепіано знайому мелодію.

2. Підібрати акомпанемент до мелодії.

3. Підібрати різні варіанти акомпанементу до мелодії.

4. Підібрати незнайомий раніше музичний твір (фрагмент) після прослуховування його у виконанні викладача.

5. Підібрати незнайомий раніше музичний твір (фрагмент) після прослуховування його у запису.

У наведених прикладах ускладнення завдання відбувається за рахунок розширення вимог до евристичної самостійності студентів.

Транспонування.

1. Транспонуйте мелодію у визначену викладачем тональність.

2. Транспонуйте фрагмент вокального твору у визначену викладачем тональність.

3. Транспонуйте цілий вокальний твір у визначену викладачем тональність.

4. Транспонуйте мелодію, фрагмент, цілий твір у кілька (дві-три тональності), визначені Вами самостійно.

Складність завдання визначається обсягом евристичних дій студентів.

Читання з аркуша.

1. Прочитайте з аркуша запропонований викладачем твір (фрагмент). Визначте складні для Вас місця.

2. Самостійно визначте послідовність творів із запропонованого викладачем списку для власного розвитку навичок читання з аркуша.

Завдання мають методичний характер. Евристичний пошук відбувається в процесі виявлення прийомів роботи, що індивідуально були б значущими для студента.

Виконавська інтерпретація музичного твору.

1. Створіть дві-три інтерпретації фортепіанної мініатюри. За власним вибором надайте звучанню того чи іншого характеру.

2. Створіть дві-три інтерпретації музичного твору зі шкільної програми з орієнтацією на потреби розвитку музичного сприймання школярів.

Евристичний пошук у другому завданні опосередковується методичними міркуваннями, що ускладнює завдання.

Словесна інтерпретація музичного твору.

1. Створіть словесну інтерпретацію музичного твору із Вашого навчального репертуару.

2. Ознайомтесь із наданим музикознавчим аналізом музичного твору і створіть адаптований варіант музикознавчого тексту в орієнтації на школярів певного віку.

3. Виберіть музичний твір для слухання учнів певного віку і створіть його словесну інтерпретацію.

Завдання ускладнюються на основі розширення евристичного пошуку, який спочатку обмежується виконавським опрацюванням навчального репертуару, а надалі ускладнюється шляхом введення методичних моментів.

Імпровізація.

1. Ознайомтесь з варіаціями на певну тему. Зімпровізуйте ще одну варіацію.

2. Зімпровізуйте закінчення раніше невідомого Вам незнайомого твору.

3. Зімпровізуйте музичний фрагмент на задану тему.

Евристичний пошук ускладнюється за рахунок розширення творчого потенціалу завдання.

Наведений комплекс вправ має орієнтовний характер. В процесі індивідуальних, а можливо індивідуально-групових занять завдання можна легко пристосувати до навчальних цілей і до евристичних можливостей студентів.

Евристичний конкурс .

Евристичний конкурс – це колективна форма заняття, де евристичний пошук супроводжується впровадженням елементів змагання. Педагогічний сенс запровадження цієї форми заняття – збагатити індивідуальні можливості кожного студента за допомогою колективного евристичного пошуку.

Заняття проводиться у такий спосіб. Присутні за власним вибором розподіляються на творчі групи, які мають вирішити одне і те саме завдання типу:

- Розробити музичну бесіду для школярів (скласти текст і підібрати фортепіанні твори);

- Розробити музичний діалог;

- Скласти тематику циклу концертно-просвітницьких програм з фортепіанного мистецтва;

- Розробити сценарій шкільного свята .

Кожна з груп працює за методом «мозкового штурму». Кожен учасник групи має запропонувати різні варіанти вирішення проблеми. Дозволяється висловлювати самі різні ідеї, чим оригінальніше, тим краще. Чим більше ідей, чим ширше їх діапазон, тим продуктивнішим стає евристичний пошук. Після завершення визначеного часу кожна з груп демонструє свої здобутки, а конкурсне журі оцінює їх.

Підведення підсумків, оцінювання результатів евристичної діяльності також потребує відповідних форм організації навчання. Ми пропонуємо для цього форми, як рефлексивний урок і евристичний хеппенінг.

Рефлексивний урок.

Це спеціальна форма організації евристичної діяльності, де підведення підсумків відбувається на основі рефлексії – однієї з найсуттєвіших умов залучення студентів до евристичного пошуку. Доцільність цілеспрямованого введення спеціальних уроків рефлексії до навчального процесу мотивується, по-перше, підвищенням значущості рефлексії в очах студентів, а це важливо, оскільки рефлексія – неодмінний компонент евристичного пошуку. По-друге, на спеціальних уроках є можливість сконцентрувати увагу на завданнях і можливостях рефлексії як одного із суттєвих компонентів евристичного пошуку. І нарешті, на спеціальних уроках з'являється можливість інтенсивного навчання рефлексії. Відомо, що у переважній більшості студентів здатність до рефлексії розвинена недостатньо, оскільки традиційна методика навчання гри на фортепіано не надає питанням рефлексії серйозного значення.

Рефлексивний урок бажано проводити, коли закінчується вивчення певного відрізка навчальної програми – створено інтерпретацію твору і забезпечено її виконавсько-технічний рівень; підготовлено до складання «модуль», залік, академічний концерт, екзамен; проведено заняття з педпрактики тощо.

Якщо спонукання студентів до рефлексивного осягнення навчального матеріалу (постановка окремих питань, вирішення евристичних завдань і т.п.) бажане і можливе на кожному уроці, то спеціальні уроки рефлексії проводяться орієнтовно раз на місяць. Узагальнена структура рефлексивного уроку включає:

- демонстрацію зробленого студентом за визначений період;
- формулювання студентами питань рефлексивного типу стосовно продемонстрованого матеріалу;
- відповіді студентів на поставлені питання щодо власної діяльності;
- самоаналіз продемонстрованого матеріалу;
- самоаналіз рефлексивної діяльності (наскільки глибоко проникла рефлексія, наскільки широко охоплено рефлексією зроблене за місяць);
- педагогічний коментар особливостей застосування студентом рефлексії;
- формування нових понять і способів рефлексивних дій;
- визначення стратегії рефлексивних дій на наступний період навчання.

Евристичний хеппенінг.

Евристичний хеппенінг – це видовишно-ігрова колективна форма евристичного заняття, що зорієнтована на підведення підсумків засвоєння студентами евристичних дій.

Мета впровадження саме такої форми – зацікавити студентів евристичною діяльністю завдяки застосуванню таких засобів як театралізація, видовищність, гра.

По суті евристичний хеппенінг – відкрита вистава, в якій беруть участь не тільки актори, а й глядачі. Підготовлений заздалегідь сценарій намічає лише основні лінії розгортання дії, всі деталі, конкретика евристичних дій виникають по ходу спектаклю – хеппенінгу. Питання і відповіді, евристичні завдання і їх виконання відбуваються спонтанно, імпровізаційно.

Тематика проведення евристичних хеппенінгів може бути різноманітною, але пов'язаною, як правило, із трьома провідними аспектами:

1. Питання фортепіанного виконавського мистецтва. Орієнтовні теми: «Інтерпретація – творення чи відтворення?», «Чим відрізняється фортепіанна музика віденських класиків від фортепіанної музики композиторів-романтиків?», «Творчі портрети видатних піаністів», «Методичні позиції Г.Г.Нейгауза: за і проти», «Дискусія між ліберальним, авторитарним та демократичним учителями фортепіано», «Учитель і учні: проблеми музичних здібностей», «Сучасна музика – яка вона?», «У царстві фортепіанної мініатюри», «Засперечались музичні засоби виразності –хто з них головний?».

Як видно з наведених прикладів, тема евристичного хеппенінгу має містити проблему. Учасники евристичної вистави-хеппенінгу по ходу дійства підбирають докази, аргументи для відстоювання власної думки. Обов'язкова умова – підтвердження позиції музичними прикладами, фортепіанними ілюстраціями. Так, розкриваючи тему «Сучасна музика –яка вона?» студенти-артисти, зіставляючи різні думки щодо академічної музики, джазу, поп-музики, рок-музики тощо, наводять на фортепіано фрагменти звучання кожного з різновидів музики. А в дискусії щодо ролі музичних здібностей учителя і учнів студенти, добираючи аргументи, імпровізаційно звертаються до музичних ілюстрацій.

В основі організації пропонованого заняття-шоу – рольова гра. Студенти виступають і як актори (чи ведучі театралізованого евристичного дійства), і як глядачі, і як журі, що оцінює його результати. Рольова взаємодія слугує засобом творчого саморозкриття студентів. Входячи в роль, вибудовуючи сценічну поведінку стосовно її змісту, студент потребує максимального зосередження, широкого підключення енергетичних, емоційних факторів. Рольова гра сприяє входженню студентів у світ евристичного пошуку. Не тільки набуття знань, не тільки включення у процедуру їх відкриття, аргументації і музичного

ілюстрування, важливим у евристичному хеппенінгу є процес відкриття себе через міжособистісні стосунки, через широке застосування імпровізаційних методів.

Кожен із студентів отримує можливість стати на позицію того, хто виявляє власну думку про різні способи усвідомлення і пояснення природи художніх явищ чи методичних положень. Зміна ролей передбачає також, що той самий студент, який виконував роль актора чи ведучого, в наступному спектаклі може стати глядачем – спостерігати, аналізувати, дискутувати із ведучим.

Форма хеппенінгу дозволяє студентам в ігровій, невимушеній формі набувати досвід евристичних дій. Входячи в різні ролі, студент отримує можливості також для виявлення індивідуальної ініціативи і демонстрації найяскравіших сторін власної особистості.

Видовищність, закономірності рольової гри, атмосфера партнерства, можливості для самоаналізу роблять евристичний хеппенінг привабливою для студентів формою навчання, що містить великий потенціал їх евристичного розвитку.

Література

1. *Душний А.* Активізація творчої діяльності майбутніх учителів музики // Педагогіка і психологія професійної освіти. - 2005. - №5. - С. 73-79.
2. *Зязюн І.* Безсвідоме і творча інтуїція // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – Ченстохов: Вид-во Вищої педагогічної школи, 2003. – С. 121-137.
3. *Курковський Г.* Питання фортепіанного виконавства. – К.: Музична Україна, 1983. – 138 с.
4. *Нейгауз Г.* Об искусстве фортепианной игры. – М.: Музгиз, 1961. – 320 с.
5. *Савшинський С.* Пианист и его работа. – Ленинград: Советский композитор, 1961. – 289 с.

УДК 371.132+371.134:78

Міщанчук В.

ЗАСТОСУВАННЯ СУГЕСТИВНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

В статье рассматриваются такие понятия как «сознание» и «подсознание», которые составляют основу суггестивно-педагогических технологий, что позволяет решать учебные, профессиональные и творческие задачи; внедрение в профессиональную подготовку будущих учителей музыки суггестивно-педагогических технологий, которые основываются на объединении сознательных и бессознательных компонентов психики, способствуют формированию образного мышления.

***Ключевые слова:** учитель музыки, суггестивно-педагогические технологии, сознательное, бессознательное, символ.*

У сучасному суспільстві однією з актуальних проблем виступає розвиток особистості, яка здатна приймати нестандартні рішення, прагне до творчої активності. Вирішення цієї проблеми можливе при створенні умов для розробки змісту та методики застосування сугестивно-педагогічних технологій, які б сприяли формуванню образного мислення і дозволили глибше проникнути у суть творів мистецтва. Разом з тим існує протиріччя між потребою застосування сугестивно-педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх вчителів музики і відсутністю теоретичних і практичних розробок щодо їх впровадження у навчально-виховний процес.

Отже, метою нашого дослідження є визначення механізмів впливу сугестивно-педагогічних технологій на якість професійної підготовки майбутніх вчителів музики у вищих навчальних закладах.